

УДК 373.3.091.32:811.161.2'373(07)

DOI <https://doi.org/10.31392/NPU-nc.series5.2021.81.22>

Киричок І. І.

ПЕДАГОГІЧНІ УМОВИ ФОРМУВАННЯ ЛІНГВІСТИЧНОЇ КОМПЕТЕНЦІЇ МОЛОДШИХ ШКОЛЯРІВ НА УРОКАХ УКРАЇНСЬКОЇ МОВИ

Предмет дослідження автора статті – обґрунтування педагогічних умов формування лінгвістичної компетенції молодших школярів на уроках української мови. Найбільш повним автор вважає визначення лінгвістичної компетенції О. Бистрової, яка тлумачить її як результат осмислення набутого учнями мовного досвіду: знання основ науки української мови, відомостей про неї як знакову систему і соціальне явище, що передбачає засвоєння комплексу базових понять, одиниць і категорій мови (фонем, графем, морфем, словосполучень, речень, їх членів, лексичних і граматичних мовних одиниць тощо); знання про вихідні в мові зміни; елементарних відомостей про методи лінгвістичного аналізу. Пізнавальні комплексні лінгвістичні задачі у дослідженні постають як особливий тип вправ з української мови, які організовані вчителем, виконання яких відбувається в два етапи в умовах самостійної пізнавальної діяльності учнів, який складається з аналізу внутрішньопредметних зв'язків, розмірковування-доведення, висновків та перевірки правильності і самоконтролю (за Л. Черепановою). Специфіка пізнавальних комплексних лінгвістичних задач 6 типів, які пропонує автор статті, полягає в тому, що вони спрямовані на формування усіх компонентів лінгвістичної, мовної, комунікативної компетенції в єдиному взаємозв'язку, що передбачає розвиток предметних знань, способів пізнавальної діяльності у поєднанні з метапредметними знаннями, уміннями, навичками та способами пізнавальної діяльності; забезпечують формування якості, здатності та готовності, які характеризують школяра як мовну особистість. У статті переконливо доведено, що формування лінгвістичної компетенції молодших школярів на уроках української мови буде ефективним, якщо: поетапно використовувати пізнавальні комплексні лінгвістичні задачі 6 типів, які формують у взаємозв'язку ще й мовну, мовленнєву компетенцію; застосувати метод “мовний портфель” та лінгвістичні проєкти; відбуватиметься панування лінгвістичної ігрової діяльності (кросворди, ребуси, анаграми, шаради та лінгвістичні казки).

Ключові слова: початкова школа, урок української мови, вчитель, лінгвістична компетенція, пізнавальна комплексна лінгвістична задача.

Державний стандарт початкової загальної освіти (2019 р.) [7] актуалізує проблему опанування школярами рідної мови не лише як засобу пізнання, а й спілкування, прилучення до скарбниць культури українського народу, формування в них мовної, мовленнєвої та лінгвістичної компетенції як сукупності знань, умінь і навичок, необхідних для застосування державної мови у різних сферах життя і виробництва.

Виділення лінгвістичної компетенції учнів початкової школи як однієї з цілей навчання рідної мови, інтегрування її в систему сучасного цілепокладання обумовлює оновлення вже сформованої структури і змісту навчання (О. Бистрова [2], М. Вашуленко [6], В. Зінченко [5], Л. Черепанова [11] та ін.), необхідність пошуку нових шляхів, методів, прийомів її формування.

Актуальність дослідження зумовлена таким:

1) необхідністю осмислення поняття “лінгвістична компетенція” у світлі ідей модернізації шкільної освіти і у зв'язку з цим уточнення визначення мети й оновлення змісту навчання рідної мови; 2) зверненням у викладанні до мови як поліфункціонального явища: засобу спілкування, знаряддя пізнання і відображення дійсності, засобу інтелектуального і духовного розвитку особистості; 3) досягненнями сучасної психологічної та лінгвістичної науки: теорії мовної діяльності, комунікативної і когнітивної лінгвістики; 4) необхідністю розроблення цілісної системи мовної освіти в початковій школі.

Проблема розвитку лінгвістичної компетенції дитини займає одне з провідних місць у сучасній педагогіці, саме цим зумовлюється необхідність цілеспрямованої, систематичної роботи щодо мовної підготовки школярів у школі. Педагогічні й методичні питання формування мовно-мовленнєвої та лінгвістичної компетенції розробляли сучасні вчені: В. Зінченко [5], О. Ткачук [10], Л. Черепанова [12].

Отже, об'єктивна необхідність розв'язання проблеми формування лінгвістичної компетенції у молодших школярів на уроках української мови з використанням цікавої лінгвістики, з одного боку, і відсутність дослідження, де б цілісно розглядалася ця проблема, з іншого, зумовили вибір теми “Педагогічні умови формування лінгвістичної компетенції на уроках української мови в початковій школі”.

Мета статті – обґрунтувати педагогічні умови формування лінгвістичної компетенції на уроках української мови в початковій школі.

Л. Черепанова пов'язує лінгвістичну компетенцію з сукупністю спеціальних (лінгвістичних та навчально-мовних) і загальнопредметних знань, умінь, навичок і способів діяльності, а також ціннісних орієнтацій і мотивів навчально-пізнавальної діяльності, яка сформована в результаті вивчення учнями предметної галузі “рідна мова”, що забезпечує всебічний розвиток школяра [11, с. 14]. На думку В. Зінченко, лінгвістична компетенція – це обізнаність з історією мови й мовознавства, теоретичними основами мовознавства, а також здатність учнів виконувати елементарний лінгвістичний аналіз мовних явищ різних рівнів [5, с. 7].

Найбільш повним ми вважаємо визначення лінгвістичної компетенції О. Бистрової, яка тлумачить її як результат осмислення набутого учнями мовного досвіду: знання основ науки української мови, відомостей про неї як знакову систему і соціальне явище, що передбачає засвоєння комплексу базових понять, одиниць і категорій мови (фонем, графем, морфем, словосполучень, речень, їх членів, лексичних і граматичних мовних одиниць тощо); знання про вихідні в мові зміни; елементарних відомостей про методи лінгвістичного аналізу [2].

Мета експериментального навчання полягала в тому, щоб розробити й апробувати використання форм та методів роботи з використанням цікавої лінгвістики під час формування лінгвістичної компетенції школярів у процесі вивчення української мови.

Гіпотеза нашого дослідження була така: формування лінгвістичної компетенції молодших школярів буде ефективним на уроках української мови, якщо: використовувати пізнавальні комплексні лінгвістичні задачі 6 типів; застосовувати метод “мовний портфель” та лінгвістичні проєкти; лінгвістична ігрова діяльність (анаграми, ребуси, шаради, лінгвістичні казки).

Для того щоб забезпечити формування лінгвістичної компетенції, необхідні певні педагогічні умови.

Першою умовою формування лінгвістичної компетенції нами визначено поетапне використання на уроках української мови пізнавальних комплексних лінгвістичних задач 6 типів, які формують у взаємозв’язку мовну, мовленнєву та комунікативну компетенцію.

Пізнавальні задачі в лінгводидактиці визначені як особливий тип вправ з мови, організовані вчителем, виконання яких відбувається в 2 етапи в умовах самостійної пізнавальної діяльності учнів, який складається з аналізу внутрішньопредметних зв’язків, розмірковування-доведення, висновків та перевірки правильності і самоконтролю [11, с. 39]. Комплексною є вправа, що “пропонує тренування однієї нової граматичної або лексичної навички або вміння при одночасному повторенні вже вивченого матеріалу” [1, с. 108]. Наші пізнавальні лінгвістичні комплексні задачі ми тлумачимо як такі, що містять сукупність завдань, спрямованих при використанні одноманітного мовного матеріалу на формування лінгвістичної компетенції. Частина завдань пов’язана з вивченням нового матеріалу, друга – з повторенням і закріпленням вивченого.

Специфіка пізнавальних комплексних лінгвістичних задач (далі – ПКЛЗ) полягає в тому, що вони спрямовані на формування усіх компонентів лінгвістичної, мовної, комунікативної та соціокультурної компетенції в єдиному взаємозв’язку, що передбачає розвиток предметних знань, способів пізнавальної діяльності у поєднанні з метапредметними знаннями, уміннями, навиками та способами пізнавальної діяльності; забезпечують формування якості особистості, здатності та готовності, які характеризують школяра як мовну особистість [12, с. 193].

Покажемо на прикладі теми “Родові закінчення прикметників”, як за допомогою відомих пізнавальних комплексних лінгвістичних задач можна забезпечити формування у школярів лінгвістичну компетенцію. Спочатку конкретизуємо з урахуванням програми з української мови завдання [9] з теми: 1) формування уявлення в учнів про змінювання прикметників за родами, родові закінчення прикметників: -ий, -ій, -а, -я, -е, -є; змінювання прикметників за числами.; 2) сформувати уміння у школярів розпізнавати форми прикметників за родовими закінченнями та іменниками, від яких залежать прикметники; 3) розвиток здатності аналізувати, створювати, класифікувати прикметники за родами; визначати їх рід за закінченням, поставленим питанням; класифікувати прикметники за родом іменників, з якими вони зв’язані; змінювати прикметники за числами, вводити їх у речення.

Лінгвістична компетенція. Знати: що таке рід прикметників, їх особливості. Вміти: 1) пізнавальні вміння: розрізняти рід прикметників в тексті, знаходити іменники, від яких він визначається, виділяти суттєві ознаки даної групи роду прикметників; родові закінчення прикметників: -ий, -ій, -а, -я, -е, -є; 2) класифікаційні вміння: групувати рід прикметників на певній основі, групувати прикметники з урахуванням родових закінчень: -ий, -ій, -а, -я, -е, -є; визначати підстави угруповання; класифікувати прикметники за родами; визначати їх рід за закінченням, поставленим питанням; класифікувати прикметники за родом іменників, з якими вони зв’язані; 3) аналітичні вміння: здійснювати мовний розбір прикметників (фонетичний, лексичний, морфологічний) різного ступеня повноти (повний, частковий, вибіркового), визначати їх функції в тексті; 4) синтетичні вміння: утворювати прикметники за моделлю, схемою, алгоритмом; 5) творчі вміння: добирати приклади прикметників, які вживаються в різних родах; складати лінгвістичні тексти про рід прикметників [12, с. 193].

Мовна компетенція. Знати: орфоепічні, граматичні та орфографічні норми української літературної мови вживання роду прикметників. Вміти: 1) пізнавальні вміння: дізнаватися про нормативну і ненормативну форму вживання родів прикметників у словосполученні, реченні, тексті; 2) класифікаційні вміння: групувати родові закінчення прикметників: -ий, -ій, -а, -я, -е, -є на певній основі, визначати підстави угруповання; 3) аналітичні вміння: виконувати мовний розбір (ребуси, орфографічний) роду прикметників різного ступеня повноти (повний, частковий, вибіркового), визначати їх функції в тексті; 4) синтетичні вміння: утворювати прикметники за моделлю, схемою, алгоритмом відповідно до граматичних норм; виправляти орфоепічні, лексичні, граматичні помилки у використанні роду та числа прикметників; 5) творчі вміння: добирати приклади порушень і правильних форм прикметників згідно з нормами літературної мови при вживанні різних груп родових закінчень прикметників; складати лінгвістичні тексти про норми вживання і написання прикметників різних форм.

Наведемо приклади різних типів пізнавальних комплексних лінгвістичних задач, які варто використовувати у 3 класі.

ПКЛЗ № 1. Перепишіть, узгодивши прикметники з іменниками в називному відмінку однини. У разі виникнення труднощів у визначенні роду прикметників звертайтеся до іменників, з якими вони пов'язані, а також до словника (мовна і лінгвістична компетенція). Складіть мовленнєві ситуації з цими словами. Використовуючи інтернет-ресурси, розкажіть про історію виникнення слів піаніно і фортепіано. Перевірте виконання завдання за зразком і оцініть себе за критеріями. Маршрутн... таксі, трамвайн... депо, чудов... шосе, драпов... пальто, вовнян... кашне, довідков... бюро, гаряч... какао, натуральн... кава, авторитетн... журі, військов... аташе, нов... піаніно, стар... фортепіано.

Критерії самооцінювання: 11–12 балів – всі слова узгоджені правильно; 7–10 балів – допущено не більше 3 помилок; 4–6 балів – допущено не більше 4 помилок, 2–3 бали – допущено 5 і більше помилок.

ПКЛЗ № 2. З'єднай лініями прикметники з іменниками, до яких вони належать. Визнач їхній рід.

великий	айстри
глибока	сонце
червоні	річка
золоте	кошенята
дурні	овоче
рагу	крокодил

ПКЛЗ № 3. Учні розподіляються на команди. Кожна з команд повинна дібрати якомога більше додаткових ознак до запропонованих прикметників, визначити їх рід (лінгвістична компетенція). Утворити діалог зі словосполученням хороший (а) ? собака (мовна та комунікативна компетенція).

Хороша людина (... , ... , ...). Хороший колектив (... , ... , ...). Хороший день (... , ... , ...). Хороший син (... , ... , ...). Хороший (а) ? собака (... , ... , ...).

Наприклад: хороший день (погожий, сонячний, теплий).

ПКЛЗ № 4: Прочитайте речення, поясніть, які помилки допущені в них? (мовна і комунікативна компетенції). Відредагуйте ці речення, прочитайте їх, дотримуючись орфоепічних норми (мовна компетенція). Проведіть морфологічний розбір двох прикметників (лінгвістична компетенція). Виконавши завдання, подумайте, чи зустрічалися вам такі форми прикметників у мовленні ваших знайомих. Наведіть приклади помилкового вживання прикметників. Обґрунтуйте свою думку, чому ви вважаєте такі форми ненормативними (мовна та комунікативна компетенція).

Ользі завжди після ароматного чашки кави з ранку хочеться співати. Мої м'які і шовковисті волосся зберігають гарний вигляд навіть після тривалих фізичних навантажень. У магазині мені потрібно купити чоловічу шампунь. У дівчинки була страшна біль.

ПКЛЗ № 5: Знайди зайве слово. Поясни, чому воно зайве (лінгвістична компетенція). Поясни за допомогою словника походження слова “помаранчевий” (мовна та соціокультурна компетенція).

Гіркий, рожевий, солоний, солодкий.

Помаранчевий, червоний, фіолетовий, шовковий.

Молодий, великий, величезний.

Грубий, лагідний, ніжний, тонкий.

Прикметник походить від відомого з XVIII ст. слова помаранча (італійськ. *romo arancia*), яке за словом твором нагадує помідор та апельсин і разом з оранжевим дивним чином сходять до одного арабського слова. Тільки помаранч, помаранчевий пройшли після італійської через німецьку та польську, а оранжевий через французьку та російську. Отже, “помаранчевий” вживається в українській мові на позначення жовтогарячого, оранжево-червоного кольору [8].

ПКЛЗ № 6. Відгадайте загадки. Розберіть у них прикметники як частину мови. Знайдіть відгадку, у якій звуків більше, ніж букв (лінгвістична компетенція). Допишіть та розіграйте діалог зі словом “веселка” за запропонованим початком:

– Ти знаєш, я все ніяк не зрозумію, а веселка та веселий – це спільнокореневі слова?

– Ні, я думаю, що це не так.

– Чому ж ? У них корінь весел (мовна та комунікативна компетенція).

Червоне коромисло через річку повисло. (Веселка)

Кінь сталевий, вівса не просить, але оре і косить. (Трактор)

Всім обід готує мама, ось бере вона петрушку, інші додає приправи – будем їсти смачну... (Юшку).

Ми вважаємо, що поетапний підхід до використання ПКЛЗ 6 типів сприятиме формуванню лінгвістичних умінь та поглиблюватиме знання учнів про частини мови, їх значення у текстах, мовленні, граматичні категорії прикметника, дієслова та іменника, які вивчають учні у 3 класі згідно з програмою. Окрім того, такі ПКЛЗ сприятимуть формуванню мовних, комунікативних та соціокультурних знань та умінь школярів.

Другою умовою формування лінгвістичної компетенції нами визначено ефективне використання на уроках української мови методу “мовний портфель” та лінгвістичних проєктів.

Аналіз лінгводидактичної літератури свідчить про те, що система методів і прийомів формування та розвитку лінгвістичної компетенції в методиці викладання української мови в цілому вже склалася. Теоретичне обґрунтування у методиці навчання української мови отримала система методів М. Вашуленка [6].

Проте в контексті модернізації шкільної освіти осмислення цілей і завдань формування лінгвістичної компетенції, визначення нових підходів і принципів її формування обумовлюють необхідність актуалізації окремих методів і прийомів, які стали вже традиційними, а також лінгводидактичної розробки нових для методики викладання української рідної мови методів і прийомів формування лінгвістичної компетенції.

До провідних методів розвитку лінгвістичної компетенції ми відносимо “мовний портфель” та проект.

“Мовний портфель” являє собою один із різновидів “портфеля учня”. “Мовний портфель” Л. Черепанова [11, с. 29] вважає ефективним методом формування і розвитку лінгвістичної компетенції.

Мета мовного портфеля – сприяти усвідомленню учнем власної пізнавальної діяльності, спрямованої на пізнання мови, зокрема на формування лінгвістичної компетенції.

Структуру “мовного портфеля” складають “мовна біографія” і “мовний паспорт”. “Мовна біографія” розкриває когнітивний і процесуально-діяльнісний аспекти лінгвістичної компетенції.

“Мовний паспорт” – вміст компонентів лінгвістичної компетенції кожного рівня школяра (наприклад, низького, середнього і високого). “Мовна біографія” включає в себе розділ “Мова, одиниці мови”. Мовну біографію учнів заповнює учитель протягом експериментального навчання, для кожної сходитки приготує спеціальні, розроблені вчителем таблиці, що відображають зміст навчання рідної мови на даному етапі. У певний час (при завершенні вивчення розділу, наприклад) учні зіставляють дані таблиць, заповнених вчителем на попередніх етапах, і відзначають особистісне зростання, яке може полягати в оволодінні будь-яким умінням, поглибленні його за рахунок роботи з більш складним мовним матеріалом тощо. Систематичний аналіз такого зростання, прогаліни допомагають дитині усвідомити проблеми власної навчально-пізнавальної діяльності, визначити власні прогаліни і навіть намітити за допомогою вчителя кроки з їх усунення. Учитель планує індивідуальну роботу, спрямовану на підвищення рівня мовних знань і умінь [там само, с. 47].

Орієнтовний зміст мовного портфеля з української мови було розроблено таким чином: привітання або назва щоденника; портрет учня (ПІБ, дата народження, рідне місто і т. д.); цілі вивчення мови (чому вона мені важлива і для чого потрібна); успіхи з рідної мови; секція “Я вмю говорити ...” (теми, конкретні слова, фрази, ситуації, крилаті вислови тощо); домашні роботи, виступи, презентації, проекти; тести, оцінка засвоєного матеріалу з певного розділу; загальна оцінка лінгвістичних умінь учня.

Метод проектів являє собою таку організацію навчально-пізнавальної діяльності школярів, в результаті якої учні створюють проект, який є результатом детальної розробки ними будь-якої теоретично або практично значущої проблеми, її опису і рішення. В основі цього методу лежить розвиток пізнавальних навичок учнів, умінь самостійно конструювати свої знання, орієнтуватися в інформаційному просторі, а також критичного мислення. Стрижнем проектної діяльності є проблема, значуща для учня, на розв’язання якої спрямована дослідницька діяльність школярів. Для цього він повинен самостійно і / або за допомогою вчителя вирішити, які знання, вміння, навички і способи пізнавальної діяльності йому знадобляться для вирішення проблеми, що і в якій послідовності він повинен зробити, як і коли проконтролювати і в разі необхідності відкоригувати власну діяльність [3, с. 8].

Метод проектів дозволяє розвивати у школярів в єдності й взаємозв’язку всі компоненти лінгвістичної компетенції. Проектна діяльність навчає школярів самостійно здобувати знання, використовувати набуті знання для вирішення нових практичних і пізнавальних завдань, виробляти на основі освоєних прийомів дослідницької діяльності власні когнітивні стратегії, в основі яких лежать розвинені вміння і навички регуляції навчально-пізнавальної діяльності [там само].

Учні можуть виконувати роботу над такими короткотривалими проектами, як “Ах, ці цікаві слова-дієслова”, “Прикметники у загадках” та ін.

У процесі виконання дослідницького проекту “Ах, ці цікаві слова-дієслова” у дітей формуються такі важливі лінгвістичні вміння, як: розрізняти частини мови, часові форми дієслова, добирати потрібні за змістом дієслова у тексті, розрізняти дієслова-антоніми, синоніми. Окрім того, відбуватиметься формування комунікативних умінь: вміння висловлювати свою точку зору (ясно і зрозуміло формулювати свою думку й аргументовано її доводити); вміння домовлятися (вибирати в доброзичливій атмосфері найправильніше, раціональне рішення), формування мовних умінь – будувати висловлювання.

Щоб навчити учнів добирати потрібні за змістом дієслова, потрібно актуалізувати знання школярів на лексичному рівні, здійснювати спостереження явищ багатозначності, синонімії, антонімії, омонімії серед дієслів, щоби така діяльність завершилась створенням проекту “Ах, ці різні слова – дієслова”. Під час роботи над проектом формуються компетентності в сфері самостійної діяльності, які ґрунтуються на засвоєнні способів здобуття знань із різних джерел інформації. Проект виконують учні 3 класу під керівництвом вчителя. Мета дослідження: познайомити дітей із розмаїттям дієслів рідної мови, їх лексичним значенням, зокрема дієслів-синонімів та антонімів. Завдання: на рівні спостережень сформувати у дітей початкові уявлення про розмаїття дієслів в рідній мові; розвивати граматичні та стилістичні вміння, розширювати і збагачувати словник дітей.

Напрями роботи проекту: пошук дієслів-бур’янів, дієслів-ворогів (антонімів); дієслів-приятелів (синонімів); дієслів-близнюків (омонімів); багатозначних дієслів.

Таким чином, проектна діяльність допомагає в цікавій формі розвивати значну кількість лінгвістичних, комунікативних та мовних умінь, що дозволяє повноцінно реалізувати цілі й завдання Держстандарту нового покоління.

Третьою умовою формування лінгвістичної компетенції молодших школярів на уроках мови ми вважаємо ігрову лінгвістичну діяльність.

Лінгвістична компетенція школярів виражається в багатьох мовних уміннях і навичках: уміннях впізнавати і розпізнавати звуки, букви, частини слова, морфеми, частини мови, ділити мовні явища на групи, здійснювати всі види розборів [11]. Цілком очевидно, що досягнення таких результатів вимагає застосування методів і засобів навчання, які найкращим чином відповідають закономірностям вікового розвитку молодших школярів і одночасно володіють найбільшим розвивальним потенціалом.

Основним таким методом науковці вважають дидактичну гру. Науковцями та вчителями-практиками доведено, що однотипність і шаблонність уроків знижує інтерес до навчання, робить навчальний процес нудним. У зв'язку з цим не дивно, що сучасними дослідниками активно вивчається проблема впливу дидактичної гри як методу забезпечення інтересу у освітній діяльності на розвиток у школярів лінгвістичної компетенції. Гра вважається діяльністю, у якій дитина освоює всю систему людських відносин – спочатку на емоційному рівні, а потім – на інтелектуальному [1, с. 74].

На думку П. Гуревича, інтерес учнів на уроках можна стимулювати за умови впровадження творчого елемента, наприклад, самостійного створення або розгадування кросвордів, ребусів [4, с. 321].

Як елементи цікавої лінгвістики на уроках української мови, на наш погляд, можуть виступати: 1) ігрові елементи; 2) ігри, дидактичний і роздатковий матеріал; 3) прислів'я і приказки, загадки; 4) римування, лічилки; 5) ребуси, кросворди, лінгвістичні казки. В основному дидактичний матеріал повинен надаватися педагогами у віршованій формі, адже це сприяє його найбільш простому засвоєнню і запам'ятовуванню. Кожне заняття передбачає кілька частин: ігрову; теоретичну; практичну. Строгість меж уроку і різнобічність програми не завжди дозволяють відповісти на питання дітей, а також показати їм багатство рідної мови, а також розкрити його "таємниці". Для цього застосовується цікава лінгвістика, яка представляє собою закономірний додаток до уроку.

Наведемо приклади використання дидактичних ігор на уроках української мови.

Гра "Хто більше". Школярам потрібно за певний час, працюючи у парах, створити діалоги з уживанням прикметників з подвійним наголосом та розіграти ситуації з цими словами. Перемагає та пара, яка зробить це швидше та складе більше змістовних діалогів.

Доцільною буде також гра "Шаради слів", яку можна використати під час вивчення теми "Написання частки не з дієсловом". Учителю називає слова, зазначає, що потрібно зі складів утворити нові слова, пояснити написання утворених слів. Наприклад, перший склад слова нехтувати, перший склад слова стирати. (отже, це – нести). Перший склад слова "нероба", другий склад слова "міна", третій склад слова "забави", четвертий склад слова "перерозподілити", п'ятий склад слова "перестрибнути" (ненавидіти).

Висновки. Отже, формування лінгвістичної компетенції молодших школярів на уроках української мови буде ефективним, якщо: поетапно використовувати пізнавальні комплексні лінгвістичні задачі 6 типів, які формують у взаємозв'язку ще й мовну, мовленнєву та комунікативну компетенцію; застосовувати метод "мовний портфель" та лінгвістичні проєкти; панування лінгвістичної ігрової діяльності (кросворди, ребуси, анаграми, шаради та лінгвістичні казки).

Перспективи подальших досліджень полягають у створенні моделі формування лінгвістичної компетенції молодших школярів на уроках української мови.

Використана література:

1. Азимов Э.Г., Шукин А.Н. Новый словарь методических терминов и понятий (теория и практика обучения языкам). М.: Русский язык, 2009. 448 с.
2. Быстрова Е.А. Формирование языковой и лингвистической компетенции на уроках русского языка. URL: <http://www.studfiles.ru/preview/2455282>. (дата звернення 12.05.2021).
3. Варзацька Л. Проектна діяльність у системі компетентнісної мовної освіти. *Дивослово*. 2012. № 9. С. 7–9.
4. Гуревич П.С. Психология и педагогика: учебник для студентов вузов. М.: Юрайт, 2013. 479 с.
5. Зінченко В.М. Методика формування мовно-мовленнєвих компетентностей на засадах системного підходу учнів старших класів гімназії: автореф. дис.... канд. пед. наук.: спец.: 13.00.02. К., 2015. 20 с.
6. Методика навчання української мови в початковій школі : навчально-методичний посібник для студентів вищих навчальних закладів / За наук. ред. М. С. Вашуленка. К. : Літера ЛТД, 2011. 364 с.
7. Про внесення змін до Державного стандарту початкової освіти (у редакції постанови Кабінету Міністрів України від 24 липня 2019 р. № 688). URL: <https://zakon.rada.gov.ua> ' 68. (дата звернення 12.05.2021).
8. Русанівський В.М. Історія української літературної мови: підручник. К.: АртЕк, 2001. 392 с.
9. Типові освітні програми для 1–2 класів НУШ. Типові освітні програми для 3–4 класів НУШ (Савченко О. Я., Шияна Р. Б.). Навчальні програми для 1–4 класів | Міністерство освіти і ... URL: <https://mon.gov.ua> ' osvita (дата звернення 12.05.2021).
10. Ткачук О.С. Мовно-мовленнєва компетенція на уроках української мови в початкових класах. *Вісник Житомирського державного університету*. 2009. Випуск 44. *Педагогічні науки*. С. 156–160.
11. Черепанова Л.В. Формирование лингвистической компетенции школьников в основной общеобразовательной школе (Теоретические основы): автореф. дис... доктора пед. наук. М., 2005. 48 с.
12. Черепанова Л.В. Формирование лингвистической компетенции при обучении русскому языку. Новосибирск: Наука, 2006. 324 с.

References:

1. Azimov E.G., Schukin A.N. (2009). *Novyy slovar metodicheskikh terminov i ponyatiy (teoriya i praktika obucheniya yazyikam)* [New Dictionary of Methodological Terms and Concepts (Theory and Practice of Language Teaching)]. Moscow: Russkiy yazyik. 448 s. [in Russian].
2. Byistrova E.A. *Formirovaniye yazyikovoy i lingvisticheskoy kompetentsii na urokakh russkogo yazyika* [Formation of linguistic and linguistic competence in the lessons of the Russian language]. URL: <http://www.studfiles.ru/preview/2455282> (data zvernennia 12.05.2021).
3. Varzatska L. *Proektna diialnist u systemi kompetentnisnoi movnoi osvity* [Project activity in the system of competence language education]. *Dyvoslovo*. 2012. № 9. P. 7–9. [in Ukrainian].
4. Gurevich P.S. (2013). *Psihologiya i pedagogika: uchebnik dlya studentov vuzov* [Psychology and Pedagogy: a textbook for university students]. Moscow: Yurayt, 479 s. [in Russian].
5. Zinchenko V.M. (2015). *Methods of formation of language and speech competencies on the basis of a systematic approach of high school students to the gymnasium: Extended abstract of candidate's thesis*. Kyiv [in Ukrainian].
6. *Metodyka navchannia ukraïnskoi movy v pochatkovii shkoli : navchalno-metodychnyi posibnyk dlia studentiv vyshchyykh navchalnykh zakladiv / M. S. Vashulenko*. Kyiv: Litera LTD, 2011. 364 s. [in Ukrainian].
7. *Pro vnesennia zmin do Derzhavnoho standartu pochatkovoï osvity (u redaktsii postanovy Kabinetu Ministriv Ukrainy vid 24 lypnia 2019 r. № 688)*. URL: <https://zakon.rada.gov.ua> ' 68. (data zvernennia 12.05.2021).
8. *Rusanivskiy V.M. Istoriia ukraïnskoi literaturnoi movy: pidruchnyk* [History of the Ukrainian literary language: a textbook]. Kyiv : ArtEk, 2001. 392 s. [in Ukrainian].
9. *Typovi osvıtni prohramy dlia 1–2 klasiv NUSH. Typovi osvıtni prohramy dlia 3–4 klasiv NUSH (Savchenko O. Ya., Shyiana R. B.). Navchalni prohramy dlia 1–4 klasiv | Ministerstvo osvity i ...* URL: <https://mon.gov.ua> ' osvita (data zvernennia 12.05.2021).
10. Tkachuk O.S. *Movno-movlennieva kompetentsiia na urokakh ukraïnskoi movy v pochatkovyykh klasakh* [Linguistic competence in Ukrainian language lessons in primary school]. *Visnyk Zhytomyrskoho derzhavnoho universytetu*. 2009. Vypusk 44. Pedagogichni nauky. P. 156–160. [in Ukrainian].
11. Cherepanova L.V. (2005). *Formirovaniye lingvisticheskoy kompetentsii shkolnikov v osnovnoy obsheobrazovatelnoy shkole (Teoreticheskie osnovy): Author's abstract. dis ...* Dr. Ped. Sciences: 13.00.02. Moscow. 48 p. [in Russian].
12. Cherepanova L.V. (2006). *Formirovaniye lingvisticheskoy kompetentsii pri obuchenii russkomu yazyiku* [Formation of linguistic competence in teaching Russian]. Novosibirsk: Nauka. 324 s. [in Russian].

Kyrychok I. I. Pedagogical conditions of formation of linguistic competence of junior schoolchildren in Ukrainian language lessons

The subject of the author's research is the substantiation of pedagogical conditions for the formation of linguistic competence of junior schoolchildren in Ukrainian language lessons. The author considers the most complete definition of linguistic competence of O. Byistrova, who interprets it as a result of understanding the language experience gained by students: knowledge of the basics of Ukrainian language science, information about it as a sign system and social phenomenon that involves learning a set of basic concepts, units and categories of language (phonemes, graphemes, morphemes, phrases, sentences, their members, lexical and grammatical language units, etc.); knowledge of the initial changes in the language; basic information about the methods of linguistic analysis. Cognitive complex linguistic tasks in the study appear as a special type of exercises in the Ukrainian language, which are organized by the teacher, which is performed in two stages in terms of independent cognitive activity of students, consisting of analysis of interdisciplinary links, reasoning, conclusions and validation and self-control (according to L. Cherepanova). The specificity of cognitive complex linguistic problems of 6 types, proposed by the author of the article, is that they are aimed at forming all components of linguistic, linguistic, communicative and sociocultural competence in a single relationship, involving the development of subject knowledge, methods of cognitive activity in combination with meta-subject knowledge, skills, abilities and methods of cognitive activity; provide the formation of personality quality, ability and readiness, which characterize the student as a linguistic personality. The article convincingly proves that the formation of linguistic competence of junior schoolchildren in Ukrainian language lessons will be effective if: step by step to use cognitive complex linguistic problems of 6 types, which also form linguistic, speech and sociocultural competence; apply the method of "language portfolio" and linguistic projects; there will be a dominance of linguistic game activity (crossword puzzles, riddles, anagrams, charades and linguistic tales).

Key words: *primary school, Ukrainian language lesson, teacher, linguistic competence, cognitive complex linguistic task.*